

Александра МИЛИЋ*

ПОЛОЖАЈ АРХИВА У ПОГЛЕДУ ПОСТОЈЕЋИХ И НОВИХ МОДЕЛА УЧЕШЋА У КУЛТУРИ И КУЛТУРНОМ ТУРИЗМУ ГРАДА КОТОРА

Сажетак: У културном миљеу Котора бројна су искуства великог ангажовања да се његово наслеђе презентује како у Црној Гори, тако и у Европи. Главни носиоци тога посла у Котору су институције културе. У посљедњој деценији Котор се нарочито интензивно укључио у мрежу различитих форми представљања својих културних добара путем интернет презентација, пропагандног материјала, активном изложбеном дјелатношћу културних институција, код куће и у иностранству; све ове институције развиле су значајне активности кроз своје континуирано присуство у културном бићу града. Томе је погодовала парадигма привлачности, атрактивна позиција града, богатство културних добара. Времешност (наглашени темпоралитет) поједине дјелове Котора претвара у репрезентативне оазе духа и културе.

Град Котор има дугу историју бриге о свом културном наслеђу, које не чине само умјетничка дјела, споменици културе, старе библитеке, него и архивски документи. Историјски архив Котор основан је прије шездесет година, али је традиција заштите архивалија далеко дужа и сеже у далеку прошлост овога града коју је, опет, могуће реконструисати једино стручним увидом у вјековима чувана документа.

Архиви су темељ историјском и културном идентитету народа и појединца, а та, у овој средини давно развијена и континуирано преношена свијест о значају чувања писане ријечи – увела је Которски архив у друштво најугледнијих културних институција те врсте, не само у Црној Гори. У раду смо показали да је Которски архив готово од оснивања укључен у културну понуду града, која је истовремено, у многим аспектима, и туристичка.

Премда се комуникативност архивског документа сматра ограниченом по себи, на примјерима досадашњих искустава Которског архива, а дјелимично и сродних културних институција, показали смо да је могуће укључити традицију у савременост (свакако, уз критички отклон од псеудокултуре), с тим да је неопход-

* Мр Александра Милић, Државни архив Црне Горе – Архив Котор

на шира едукација и сарадња свих учесника у том процесу. Даље осавремењивање процеса комуникације архива у културној и туристичкој понуди града, испоставља се као нужни захтјев савременог доба, које постепено укида гледиште о малим и великим, више или мање вриједним културама, а настоји на развоју свеукупне културне разноврсности и различитости.

1. КУЛТУРНО НАСЉЕЂЕ КОТОРА У КОНТЕКСТУ МОДЕРНЕ ФЕНОМЕНОЛОГИЈЕ ТУРИСТИЧКЕ АТРАКЦИЈЕ

Културне ресурсе града Котора чини много више од бројних материјалних добара којима располаже. У процесу изградње културног и туристичког идентитета једног града многи нематеријални елементи снажно стимулишу тај процес. Тржиште културног туризма је данас једна арена с јаком конкуренцијом, гдје је врло тешко изградити идентитет и рекламирати дестинацију, њено културно наслеђе посебно. Културни ресурси којима Котор располаже нијесу производи *sui generis*. Потребно је много локалног ангажовања и амбиције да се пласира привлачност његове културе, како материјалне тако и нематеријалне. Град може имати и једну једину атракцију, бити свјетски познат по њој и магнетски привлачити туристе.

Туристички потенцијали културних ресурса су најпромјењивији у опсегу, естетици и доступности, када узимамо у обзир различите споменике (дворце, катедрале, палате итд.), градске и културне пејзаже, како истиче Мирјам Јансен-Вербеке, „иако један једини споменик може бити довољно значајан да рекламира неку туристичку дестинацију, стваран и уочен спектар туристичких могућности ће бити тај који ће одредити ступањ атрактивности мјеста и регија.”¹

У културном миљеу Котора бројна су искуства великог ангажовања да се његово наслеђе презентује како у Црној Гори, тако и у Европи. Главни носиоци тога посла у Котору су институције културе: Поморски музеј, Историјски архив, Завод за заштиту споменика културе, Музичка школа, Културни центар, Фестивал КоторАрт, у мањој мјери умјетничке галерије. Све ове институције развиле су значајне активности кроз своје континуирано присуство у културном бићу града. Томе је погодовала парадигма привлачности, атрактивна позиција града, бо-

¹ Јансен-Вербеке, М. (2007), *Културни ресурси и туристичка промоција подручја*, Paper IAST, Geo Institute –Tourism Development, Leuven – Belgium, str. 4.

гатство културних добара. Сам град Котор је стално присутно умјетничко дјело. Његово оснивање, његова прошлост, географске особине, јединствено ријешен урбанистички склад, његов културни и историјски амбијент – оријентишу овај необично интровертиран град на савремену отвореност, обезбјеђујући му репутацију на културној мапи свијета. Његова времешност (наглашени темпоралитет) поједине дијелове града претвара у репрезентативне оазе духа и културе.

Умјетничко обликовање Котора неизбјежно конституише његов културни идентитет. Готово је немогуће истраживати Котор урбанистички, а немати фасцинацију кроз увид у његову древну културну и умјетничку зрелост (у стварању складне градске цјелине Котора учествовали су готово сви грађани, на првом мјесту мајстори, пројектанти, архитекти). Многа поглавља *Сѣаѣуѣа Коѣора* (Венеција, 1616. год.), а која датирају још из XIV вијека, из фондуса Историјског архива Котор, односе се на подизање грађевина и прописују казне за непоштовање урбанистичких правила.

2. ПРЕЗЕНТАЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА КОТОРА: ПОСТОЈЕЋИ И НОВИ НАЧИНИ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Технолошка револуција се убрзава и њен утицај на свакодневни живот и њени ефекти на културу су огромни. Тако, тродимензионална презентација прошлости, примјера ради, више није никаква атрактивна новина. Све је већи значај урбаног туризма као савремене тенденције у развоју европског културног туризма. Рецентна истраживања показују да су туристи заморени конвенционалним начинима интерпретације културно-историјског насљеђа *in situ*. Такође, они постају све захтјевнији и пробирљивији у избору дестинације за коју се одлучују, разумљиво, вођени начинима презентације мјеста које би евентуално изабрали за одмор.

У посљедњој деценији Котор се нарочито интензивно укључио у мрежу различитих форми представљања својих културних добара путем интернет презентација, пропагандног материјала, активном изложбом дјелатношћу културних институција, код куће и у иностранству; потом, град је неуморан у организовању зајавних садржаја током сезоне (склони смо их конотирати као псеудокултурне догађаје, али они привлаче велику пажњу туриста). Град има и неколико етаблираних фестивалских програма током љета, промјенљивог квалитета, али ипак

јасно фокусираних на туристичке ефекте и одређене културне циљне групе. С овим у вези, није занемарљива опасност да се традиционални модели културног туризма учине сувише пасивним модерном туристи који је уједно и авантуриста или то барем жели бити; све је више туриста незадовољних концептом: дођох, видјех, снимих. Они очекују да буду измијењени искуством путовања јер је, по дефиницији, циљ путовања бијег из свакодневља, искушавање непознатог, доживљај неочекиваног.

Доживљај као туристички производ тиче се и креирања приче на један оригиналан, дизајниран начин. Туриста показује жељу да учествује у причи и она треба да му буде у одређеној мјери позната и прије посјете дестинацији, што је и основни разлог за избор дестинације. У овом приступу доживљају као туристичком производу, локална заједница је театар, а туриста је један од играча; сви учесници су инволвирани у процес доживљаја.²

Комуникација са културним туристима врло је специфична. У стратегији пропагандног наступа велики значај има и правилно одређивање циљних група. Котор има културне туристе за циљну групу, већ по природи свог туристичког потенцијала тј. културних добара која су на Листи свјетске баштине.

Најважнији међународни орган који се бави заштитом добара културног наслеђа је ICOMOS – Интернационални савјет споменика и локалитета. Повеља о културном туризму ICOMOS-а која је донијета на 12. генералној скупштини ICOMOS-а, октобра 1999, установљава принципе управљања туризмом на мјестима важним за културно наслеђе. Под тачком 1.3. Принципа 1. Повеље каже се: „Интерпретациони и презентациони програми треба да помогну да се формира висок ниво јавне свести и подршке неопходне за дугогодишњи опстанак природног и културног наслеђа. Интерпретациони програми треба да прикажу значај места, традиције и културне праксе, прошлост и разноликост окружења и домаће заједнице (...)„и под тачком 3.1. Принципа 3. гдје стоји да „програми заштите и туристички програми треба да презентују високо квалитетне информације и оптимизују посетиочево разумевање знача-

² Цит. у О. Хацић (2005), Културни туризам; Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, стр. 115.

Слика 1. Котор у вријеме љетњих фестивала

ја добра културног наслеђа, и потребу његове заштите, као и да омогуће посетиоцу да ужива на прикладан начин”.³

Котор има квалитетне музејске, архивске, археолошке, умјетничке збирке. У њиховом представљању необично је важан стил интерпретације, порука дубља него што је само изношење факата; важно је постићи ефективност поруке умјесто стереотипа. Наводимо дефиницију интерпретације коју је дала Америчка национална асоцијација за интерпретацију: „Интерпретација је процес комуникације који упоставља емотивну и интелектуалну везу између интересовања аудиторијума и инхерентног смисла атракције”. Интерпретација мора бити усмјерена на искуство посјетиоца, наћи неку спону с његовим очекивањем.

У часопису „National geographic” (издање за Србију)⁴ објављен је запажен текст о Старом граду Котору под насловом „Ђошкови за терање

³ Исџо, стр. 116.

⁴ National Geographic (2003), издање за Србију, бр. 31, Београд.

врагова”. Сматрамо да овакви прилози, који на свега неколико страница текста и уз изврсне фотографије дочаравају „дух мјеста”, вриједе за презентацију града више него стотине туриста вођених апатичним водичем.

Креативан град има креативну презентацију. Ово је потребно проблематизовати за општу добробит града.

Интернет презентације Котора, како оне званичне, тако и разни сајтови љубитеља града, готово дневно се мултипликују, али је општи утисак да, осим стереотипне информативности, оне показују крупан недостатак – одсуство инвенције.

Изузетан развој културне индустрије у многим развијеним земљама прати и све веће инвестирање у културне производе и развој културног туризма, који је тиме подстакнут. Ово намеће потребу схватања значаја перцепције дестинације, која је умјетнички и културно богата, као културно-туристичке дестинације која може бити веома атрактивна за туристе.

Олга Хаџић наводи примјер успјелог ангажовања специјализованих фирми из области пропаганде и даје занимљив примјер Музеја Лувр. Од 2001. године, фирма *Accenture* у пословним је односима са овим свјетски познатим музејом. Та сарадња је допринијела да се развије интернет стратегија овог музеја.

„Основан 1793. године, Музеј Лувр је један од најпосећенијих музеја у свету, са око 6 милиона посетилаца сваке године. Током 2000. године музеј Лувр је препознао потребу развоја и имплементације своје Интернет стратегије. Закључено је, након испитивања тржишта, да Лувр склопи партнерску сарадњу са фирмом *Accenture* (...). У овај процес је укључено 60 запослених из музеја Лувр, што је омогућило креирање заједничког комуникационог програма.”⁵

Има сасвим прагматичних мишљења да је, у процесу привлачења туриста, ангажман сувише велики у односу на очекивану добит од увећане посјете. Овакав став стоји у вези са недовољном едукацијом запослених у културним институцијама, у погледу информационо-комуникацијских технологија и њиховог значаја за бржи развој културног туризма дестинације.

⁵ Хаџић, нав. дј., стр. 84.

3. ИЗЛОЖБЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА КОТОР – ПРИМЈЕР УСПЈЕШНЕ КУЛТУРНЕ ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ, АЛИ НЕДОВОЉНОГ ТУРИСТИЧКОГ ЕФЕКТА

Град Котор има дугу историју бриге о свом културном наслеђу, које не чине само умјетничка дјела, споменици културе, старе библиотеке, него и архивски документи. Историјски архив Котор основан је прије шездесет година, али је традиција заштите архивалија далеко дужа и сеже у далеку прошлост овога града коју је, опет, могуће реконструисати једино стручним увидом у вијековима чувана документа.

Архиви су темељ историјском и културном идентитету народа и појединца, а та, у овој средини давно развијена и континуирано преносена свијест о значају чувања писане ријечи – увела је Которски архив у друштво најугледнијих културних институција те врсте, не само у Црној Гори. Наука је главни корисник архива, али архивски документ, осим као извор и свједочанство неког историјског догађаја, одавно је у развијеним земљама свијета, западноевропским посебно, дио опште културне и туристичке понуде, важна информација о идентитету једног народа. Архивска грађа је форма колективног памћења. Умјетничка дјела често настају из искуства истраживања историјских архива, библиотека, музичких архива, а то значи из традиције коју чувају књиге и архивски списи.

Као покретни споменик културе, архивски документ (у том смислу) има предност широке комуникативности, коју је Которски архив на вријеме уочио и уложио много знања и труда да популарише благо које чува, те своју дјелатност учини разумљивом и ванстручној јавности. Прва исправа у Котору потиче из 1124. године, а односи се на посјед Катедрале Св. Трипуна; друга је из 1200. године, са поменом првог нотара (Junius presbyter), а трећа је купопродајни уговор из 1309. године, који је писао заклети нотар которске комуне, Петар Витин. Овај уговор, као и прва судско-нотарска књига из 1326. године, коју је, такође, саставио Петар Витин – спадају у најстарије изворе које чува Которски архив.

Сїаїѣуїї ірaгa Коїѣopa (*Statuta et leges civitatis Cathari*), објављен у Венецији 1616. године, представља кодификацију правних норми градске комуне. Најстарије поглавље *Сїаїѣуїїa* датира из 1301. године. Судско-нотарски списи, сачувани за период 1326–1942. године, повезани у 296 свезњева, свједоче о веома разноврсној и обимној дјелатности которске општине у периоду нешто дужем од шест вјекова. Као споменик култу-

ре, архивска грађа има вишезначност која се огледа у њеном научном, образовном, културном значају, као и у туристичкој понуди града. Као дио опште културне баштине, архивска грађа попут сваког споменика културе има првенствено културно-споменички национални значај. Из тога произилази важност њене правилне валоризације и категоризације. Изложбе архивских докумената су најзначајнија форма шире популаризације архивске грађе. Архив не би могао опстати као институција у савременом друштву уколико би остао изолован и затворен унутар струке и науке. Архивски документ је специфичан споменик културе, па су и критерији валоризације посебни и строго одређени, провјерени кроз вишевијековну традицију бриге о архивалијама.

Општи критерији вредновања су: творац архивске грађе, степен сачуваности и садржајна физиономија, уникатност и аутентичност, репрезентативност и посебне вриједности. У архивистичкој теорији и пракси, наведени критерији могу трпјети одређене ревизије кроз вријеме, али циљ је увијек исти: да се из масе безвриједног материјала издвоји онај трајни, који представља писани културно-историјски споменик који остаје за будућност.

У погледу ефикасности појединих сегмената архивске дјелатности, било је спорадичних приговора у стручним круговима, који су се махом односили на недовољну ефикасност изложби, тј. њихову скромну посјећеност у односу на количину уложеног труда и средстава да се једна изложба докумената постави. Наша искуства показују да је одабир теме, њена савремена интерпретација, коришћење комплементарних експоната, избор правог изложбеног простора, и надасве, избор компетентних стручњака за изложбену поставку, да је све те предуслове неопходно испунити како би изложба постигла успјех. Сарадња с библиотекама, галеријама, музејима, готово да се подразумијева, барем када је ријеч о изложбама које је до сада организовао Которски архив. Временом се показало да је још ефикаснија сарадња с већим културним програмима и манифестацијама у Котору, у Црној Гори, као и у окружењу.

Када је 1986. године Архив добио репрезентативну зграду на Тргу Св. Трипуна, у старом граду, пространо приземље зграде убрзо је уређено као изложбени простор који приличи граду свјетске културне баштине.

То је резултовало тиме „да данас, као готов производ, Историјски архив Котор може да понуди 52 тематске изложбе које су се већ самостално или у суорганизацији излагале у сопственом простору или у

просторима других градова наше земље и иностранства и које већ, више или мање, посједују своје каталоге и CD-ROM-ове”⁶.

Изложба је информација, али и комуникација; путем ње институција комуницира са једном средином у најширем смислу. Културолошко-документарне изложбе, у чији ред спадају и изложбе архивских докумената, успјешно се користе као вид културне комуникације у раду великих свјетских културних центара и модерних музеја. Циљ ових изложби је информисање и образовање, те анимирање најшире јавности.

Изложба је углавном самосталан облик дифузије културе (М. Д. Шеших), али се она врло често јавља и као пратећи програм уз веће манифестације; тако је Которски архив годинама имао спремну изложбу у вријеме одржавања Фестивала позоришта за дјецу, као и у данима одржавања Интернационалне смотре моде у Котору, када се за потребе ТВ кућа које прате ову смотру неколико дана уступа дио репрезентативне архивске зграде, која такође има своју културно-историјску вриједност.

Уласком компјутера у архиве, у Которском архиву је израђен CD-ROM, са презентацијом средњовјековних рукописних и штампаних књига; скенирана је најстарија судско-нотарска књига Архива, која обухвата период 1326–1335. године и *Сѣаѣуѣи Коѣора* штампан у Венецији 1616. године. Прва верзија ЦД-а настала је за потребе представљања земље на свјетској изложби *Ехѣо* ’98. одржаној у Лисабону; ова верзија успјешно је представљена на више домаћих и међународних скупова. То је била и својеврсна туристичка промоција културе града.

Поред наведених, на CD-ROM-у се налазе и изводи из 177 најзначајнијих архивских докумената, попис фондова и збирки и преглед најважнијих културно-историјских споменика Котора под заштитом UNESCO-а.

Велике могућности медија на јавном презентовању културног наслеђа никада не могу искључити вриједност и предност непосредног контакта и визуелног доживљаја прошлости. Медији су добродошли да подстакну гледаоца да посјети архивску изложбу и архив у цјелини. Визуелна и духовна снага оригиналног документа старог 700 година фасцинантна је, а документ опскрбљен одговарајућим објашњењима, у тзв. легенди и у каталогу, помаже потпуности утиска и постаје разумљив ши-

⁶ Антовић, Ј. (2004), „Историјски архив Котор у функцији туристичке понуде града”, *Архивски записи*, Тузла, стр. 185.

рем кругу посјетилаца. Када се таквом документу придружи и одговарајући експонат, једноличност документа бива разбијена, а естетски доживљај потпун.

Културолог Милена Драгићевић-Шешић, сврстава архивске изложбе у групу културолошко-документарних и примјећује да циљеви изложби могу бити веома различити (...), пропагандни и комерцијални, дидактички, комеморативни и комплексни. Ликовним и културолошко-документарним изложбама, даје се најзначајније мјесто у дифузији културе.⁷

За шездесет година постојања, Архив у Котору организовао је готово исто толико изложби. Ниједна од тих изложби није забиљежила слаб одзив нити недовољно интересовање публике, напротив. Јер као што Котор има дугу културну традицију, тако и которска публика има развијене културне потребе и навике.

Показали смо да је Которски архив, готово од оснивања укључен у културну понуду града, која је истовремено, у многим аспектима, и туристичка. Стална изложба најзначајнијих, али и визуелно најдопадљивијих, докумената налази се већ десетак година као трајна поставка у атрактивном изложбеном простору прилагођена, колико су могућности дозвољавале, потребама туриста који посјећују Котор на кратко, а чији одмор искључује веће психичке напоре, осим да се дође до основних информација о граду у ком се борави.

Ако је култура једне средине његова духовна галерија, Которски архив се с пуним правом уписао у њене чуваре. Стога не изненађују дугогодишњи апели руководиоца Архива да се та институција равноправно с музејима (као сродним институцијама, примјера ради) укључи у туристичку понуду тако што ће постати дио плана обиласка града. Уз обезбдијеђене организоване посјете, ризница културног блага какав је Которски архив, не би била препуштена случајном избору, нити ријетком афинитету залуталог туристе.

Схватање културне баштине данас потпуно је измијењено; оно више не подразумијева само архитектонске и археолошке споменике. Данас се говори о „културним пејзажима” као чиниоцима европског идентитета, говори се о „културном окружењу”, о политици бриге о култур-

⁷ Драгићевић-Шешић, М.; Стојковић, Б. 1996, *Култура – менаџмент, анимација, маркетинг*, Цлио, Београд, стр. 184.

Слика 2. Стална изложбена поставка Архива у Котору

ном наслеђу. Стога бива јасно да је културно наслеђе, његово очување, његовање и презентација дио опште друштвене брига, те да ниједно културно добро, па ни архивски документ, не смије таворити у научном, естетичком или ма ком другом изолационизму.

За адаптацију на нову реалност (дигитално доба, високи технолошки развој и сл.) потребне су вјештине које су неке културне институције Котора у одређеној мјери усвојиле релативно брзо (попут Которског архива). Ово, захваљујући спознаји да се формирају нови типови потрошње и у култури и у туризму, тако да се јављају „нове потребе корисника који желе да су доживљена културна искуства, уједно и забавна, да посједују већу едукацијску ширину те да посјете институцијама имају и амбијентално-дестинацијски карактер.”⁸

⁸ Хомадовски, А. (2009), *Трансформације институција културе – Сувремене музејске дестинације и утијецаји вриједности индустријског брандинга*, Просвјет, 17, Загреб, стр. 388.

Трансформације институција културе у свијету у новије вријеме postale су генератор развоја дестинације у културолошком смислу, али и ширег развоја подручја града. Уочљива је тенденција преласка институција културе у туристичке дестинације кроз ангажовање тима експерата који креирају наступ тих институција на глобалном нивоу.

Наука јесте главни корисник архива, али архив не смије остати затворена, изолована институција, напротив: архивски документ, осим као извор и свједочанство неког историјског догађаја, одавно је у развијеним земљама свијета дио опште културне и туристичке понуде, важна информација о националном идентитету.

ЗАКЉУЧАК

Темпоралност Котора, умјетничко обликовање града, свјетско културно и природно наслеђе, неизбјежно конституишу његов културни идентитет. Готово је немогуће истраживати Котор, а немати фасцинацију кроз увид у његову древну културну и умјетничку зрелост.

Котор привлачи туристе с развијеним културним потребама, што ваља имати у виду када се презентује слика града. Културни туриста има образовање и знатижељу. Осим разгледања знаменитости, он има жељу да учествује у стварном животу мјеста, да види тај живот онаквим какав јесте, или какав је био у прошлости. У том смислу, Мек Кенел (Dean MacCannell) цитира један рекламни туристички оглас: „И, најзад, Фриљана нема неку јединствену, спектакуларну атракцију као што је Алхамбра у Гранади или пећина код Нерхе. Привлачност Фирљане је у њеној атмосфери. Она је старински допадљива али није наметљива или вештачка. То је стварно, живо село а не „реконструкција неког аутентичног шпанског градића”. У њему свако може боље да види и разуме стил живота какав се води у Андалузији”.

Како разумјети давну прошлост Котора, вијекове наталоженог искуства, стил живота средњовјековног доба или пак барока, ако не кроз увид у његово културно-историјско наслеђе? Вриједни и бројни архивски фондови и збирке Которског архива незаобилазни су извор за реконструкцију прошлости, али уколико се богата архивска грађа не учини атрактивном у културно-туристичком смислу, онда она остаје затворени апартни свијет занимљив једино научним радницима.

Добар водич ће можда дати основне информације туристи о систему од три појаса, три капије на Гурдићу, као најдревнијем улазу у град,

али је недвојбено да је сарадња туристичких водича и Которског архива површна и недовољна, што је штета и за град и за његове посјетиоце. За утјеху је да оно што само културни туриста може доживјети и у чему му водич не помаже или барем није неопходан, јесте осјећај духа мјеста (*genius loci*) који као да, проласком кроз три капије уводи посјетиоца у неку врсту иницијације за доживљај уласка у унутрашње предјеле града.

За већину подручја није више довољно тврдити да посједују јединствену културу. Свака је култура јединствена, па зашто би туриста желео видјети баш которску?

Указали смо на потребу да град коначно сегментира тржиште својих културних ресурса, с увјерењем да Котор има све погодности за привлачење културних туриста као елитне групације свјетских путника. Имајући такође у виду и даље очуван градски и грађански *modus vivendi* типичан за стара урбана језгра – могуће је сагледати вјековима формирање предности града које чине његову традицију, али и оживјети још недовољно уочене атракције, једнако релевантне за слику града и његово саобраћавање културним потребама модерног *homo turisticusa*.

Културна баштина једног народа подразумијева дјела његових умјетника, архитеката, композитора, писаца и филозофа, дјела непознатих аутора, која су постала саставним дијелом народа, као и укупност вриједности, које дају смисао животу. Ријеч је о дјелима материјалног и нематеријалног поријекла, која изражавају креативност одређеног народа. То су: језик, обичаји, вјеровања, мјеста и историјски споменици, књижевност, умјетничка дјела, али и архиви, библиотеке (*Мексичка геокларација*, тачка 23).

Котор не смије сужавати комуникацијски потенцијал културе коју баштини, нити нарушавати идентитет града тако што ће манипулисати властитом традицијом. Котор, град нарастајућих културних амбиција, често показује феномен апологије традиције, али се она доима некритичком.

Архивски документ из XIV вијека, писан на пергамени, чак и када није научно обрађен, већ визуелно је готов туристички производ, ма колико термин био рогобатан. Премда се комуникативност архивског документа сматра ограниченом по себи, на примјерима досадашњих искустава Которског архива, а дјелимично и сродних културних институција, показали смо да је могуће укључити традицију у савременост

(свакако, уз критички отклон од псеудокултуре), с тим да је неопходна шира едукација и сарадња свих учесника у том процесу. Даље осавремењивање процеса комуникације архива у културној и туристичкој понуди града испоставља се као нужни захтјев савременог доба, које постепено укида гледиште о малим и великим, више или мање вриједним културама, а настоји на развоју свеукупне културне разноврсности и различитости.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- [1] *Архив и наука* (каталог с изложбе), Београд, 1980.
- [2] *Анђковић, Јелена* (2004), „Историјски архив Котор у функцији туристичке понуде града”, *Архивски записи*, Тузла.
- [3] *Cultural/ Heritage Tourism* (1999) (www.cedworks.com)
- [4] *Доло, Луј* (2000), *Индивидуална и масовна култура*, Цлио, Београд.
- [5] *Драјићевић-Шешић, Милена* (1983), *Туристичке потребе као културне потребе*, *Култура*, бр. 60–61, Београд.
- [6] *Драјићевић-Шешић М.; Стојковић Б.* (2006), *Култура, менаџмент, анимација, маркетинг*, Цлио, Београд.
- [7] *Хаџић, Олија* (2005), *Културни туризам*; Универзитет у Новом Саду, Нови Сад.
- [8] *Хомадовски, А.* (2009), *Трансформације институција културе – Сувремене музеевске дестинације и утјецаји вриједности индустријског брандинга*, *Просјор*, 17, Загреб.
- [9] *Јансен-Вербеке, Мирјам* (2007), *Културни ресурси и туристичка промоција*, *Paper IAST*, Geo Institute – Development, Louven, Belgium.
- [10] *Jameson, Frederic* (2003), *Fear and loathing in Globalization*, London, *New Left Review*, vol. 23.
- [11] *Кошор* (2009), *Водич кроз град*; издавач: Добро море, Котор.
- [12] *Landry, C. & Bianchini, F.* (1995), *The Creative City*, London: Demos.
- [13] *Мек-Кенел, Д.* (1983), *Аутентичност туристичких призора*, *Култура*, св. 60–61, Београд.
- [14] *Милић, Александра* (1995–1998), *Прва велика изложба у которској палати Гргурина из 1934. године*, *Годишњак Поморског музеја Кошор*, св. XLIII–XLVI, Котор.
- [15] *Милић, Александра*, *Неискоришћени урбанојени ресурси Кошора у функцији развоја културног туризма* (Магистарски рад, 17. јуни 2009).
- [16] *National Geographic* (2003), издање за Србију, бр. 31, Београд.
- [17] *Педесет година Историјског архива Кошор, 1949–1999.* (1999), Државни архив Црне Горе / Историјски архив Котор.
- [18] *Стојковић, Бранислав* (1993), *Европски културни идентитет*, Просвета–Ниш, ЗПК/Београд.

- [19] Субојић, Ирина (2002), *Савремена уметности у амбијентима града*, у: Јавна и културна политика, социо-културолошки аспекти, Магна Агенда, Београд.
- [20] Вученовић, Светислав (2009), Три деценије заштите и обнове светске баштине Котора, *Бока*, 28–29, Х. Нови.

Aleksandra MILIC

POSITION OF THE ARCHIVE IN TERMS OF EXISTING AND NEW MODELS
OF PARTICIPATION IN CULTURE AND CULTURAL TOURISM IN THE
TOWN OF KOTOR

Summary

The cultural milieu of Kotor means many great experiences of engagement to his heritage present in Montenegro, as well as in Europe. The main carriers of that work in Kotor are cultural institutions. In the last decade, o Kotor is particularly intensively involved in the network of various forms of representation of their cultural property through the web sites, promotional materials, intensive exhibition activity of cultural institutions, at home and abroad.

Archives are the foundation of historical and cultural identity of peoples and individuals, and that, in the middle of the long-developed and continuously transmitted awareness of the importance of keeping the written word-introduced into society – Archives of Kotor is most prominent cultural institution of its kind, not only in Montenegro.

In this paper we have shown that the archives of Kotor, almost since its establishment, is engaged in the cultural offer of the city, which is, in many respects, touristic also.

Although the communication of archival documents as limited by itself, for examples of previous experiences of Kotor 's archive, and partly related to cultural institutions, we have shown that it is possible to include the tradition of modernity (indeed, the critical shift from pseudoculture) but that requires a broader education and cooperation of all stakeholders in the process of modern communications. As well as, in the cultural and tourism offer of the town, Archives turns out as a necessary requirement of modern times, which gradually eliminates the view of the small and large, more or less valuable crops, and seeks to develop an overall cultural diversity.